

DEMÀ
Josep Ramoneda

Salvador Cardús

Sempre hem estat vigilats

Sempre amatents a destacar el pitjor de la nostra societat, en un criticisme profundament –i paradoxalment– acrític, darrerament ens hem dedicat a mostrar fins a quin punt les nostres vides han arribat a estar sota controls ocults i perversos. Si tingués temps i oportunitat, m’agradaria molt poder-me dedicar durant una temporada a investigar aquest tipus de psicopatiologia tan estesa que consisteix a tenir hiperdesenvolupada una mirada dramàticament negativa sobre els temps actuals, i convertir-la després en un relat trufat de conspiracions paranoiques.

PERÒ TORNEM A LA SOSPITA d’estar vigilats. No la negaré pas. Tot al contrari: el que cal desmentir és que això sigui cap novetat. Sempre n’hem estat, de vigilats, i sempre ens hem vigilat els uns als altres tant com hem pogut. O, per ser encara més exactes, sempre hem estat vigilats segons les capacitats del moment i a l’alçada dels desafiaments que calia encarar segons la complexitat organitzativa de cada societat. Prou que sabem, ni que sigui per la lectura de bones novel·les, com era d’asfixiant el control social en el món rural i les petites capitals de comarca. ¿Recordeu *Laura a la ciutat dels sants* de Miquel Llor? I bé que tenim constància de les fugides que va provocar la postguerra espanyola per evitar els estigmes i les persecucions polítiques. ¿Heu llegit *Un home que se’n va* de Vicenç Villatoro?

DE FET, LA FUGIDA cap a les grans ciutats buscant l’anonimat en les relacions personals deu ser una de les causes més rellevants dels moviments migratoris, després de les econòmiques i de les guerres. Per bé que després, en l’estela de la permanent insatisfacció, quan ja havíem generalitzat l’anonimat, hem tornat a enyorar –i a idealitzar ingènuament– les relacions cara a cara com a espai d’autenticitat. Una *autenticitat*, d’altra banda, que, si la recuperéssim de veritat, tardariem ben poc a tornar-ne a fugir.

COM HE DIT, TOTA SOCIETAT porta les formes de control als límits de les seves possibilitats. L’anàlisi dels *big data*, extraordinàriament útils per gestionar una creixent complexitat social que, d’altra banda, ens fa la vida tan confortable, hauria estat inútil en una societat rural. N’hi havia prou amb el control visual directe i amb la xafarderia. O amb el rumor, que, per cert, és un mecanisme que no tan sols no ha desaparegut mai del mapa, sinó que les noves xarxes socials han contribuït a situar-lo, novament, al centre dels combats socials, polítics i comercials (vegeu *Rumors en guerra*, Marc Argemí). I després de la taffereria va venir la televisió, un altre

DAVID BORRAT

La veritable qüestió és la capacitat individual i col·lectiva de defensar-se de les diverses formes de control social

instrument de control que s’ajusta com l’anell al dit a la metàfora del panòptic de Michel Foucault a *Vigilar i castigar* (1975): la possibilitat de “controlar sense ser vist”. Un discurs, l’audiovisual, que Neil Postman enviaria a l’infern a *Divertim-nos fins a morir* (1985) i que Giovanni Sartori, en el seu aclamat *Homo videns* (1997) –un pamflet conspiratiu al gust dels més malpensats–, acabaria de demonitzar.

NO SERIA DIFÍCIL, doncs, fer una llista de les distintes formes que el control social ha pres al llarg de la història, totes abans de l’arribada de les xarxes socials. I novel·les com *Un món feliç* d’Aldous Huxley (1932) o *1984* de George Orwell (1949) ja ens n’havien anticipat moltes claus. Tanmateix, des del meu punt de vista, la veritable qüestió que han plantejat les diverses formes de control al llarg de la història no és que hi siguin, sinó la capacitat individual i col·lectiva de resistir-hi i defensar-se’n. Que se’ns vulgui controlar em sembla inevitable i, fins a un cert punt, necessari i tot. El que ens hauria de preocupar és si som més, menys o igual de capaços d’escapar-nos-en.